

Helsinški *bilten*

**HELŠINŠKI ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI**
Kralja Milana 10, Beograd;
tel. 011/268-7404; fax. 2639-437;
e-mail: office@helsinki.org.rs
http://www.helsinki.org.rs

BR.103 // JUL 2014.

VLADA POD VODOM

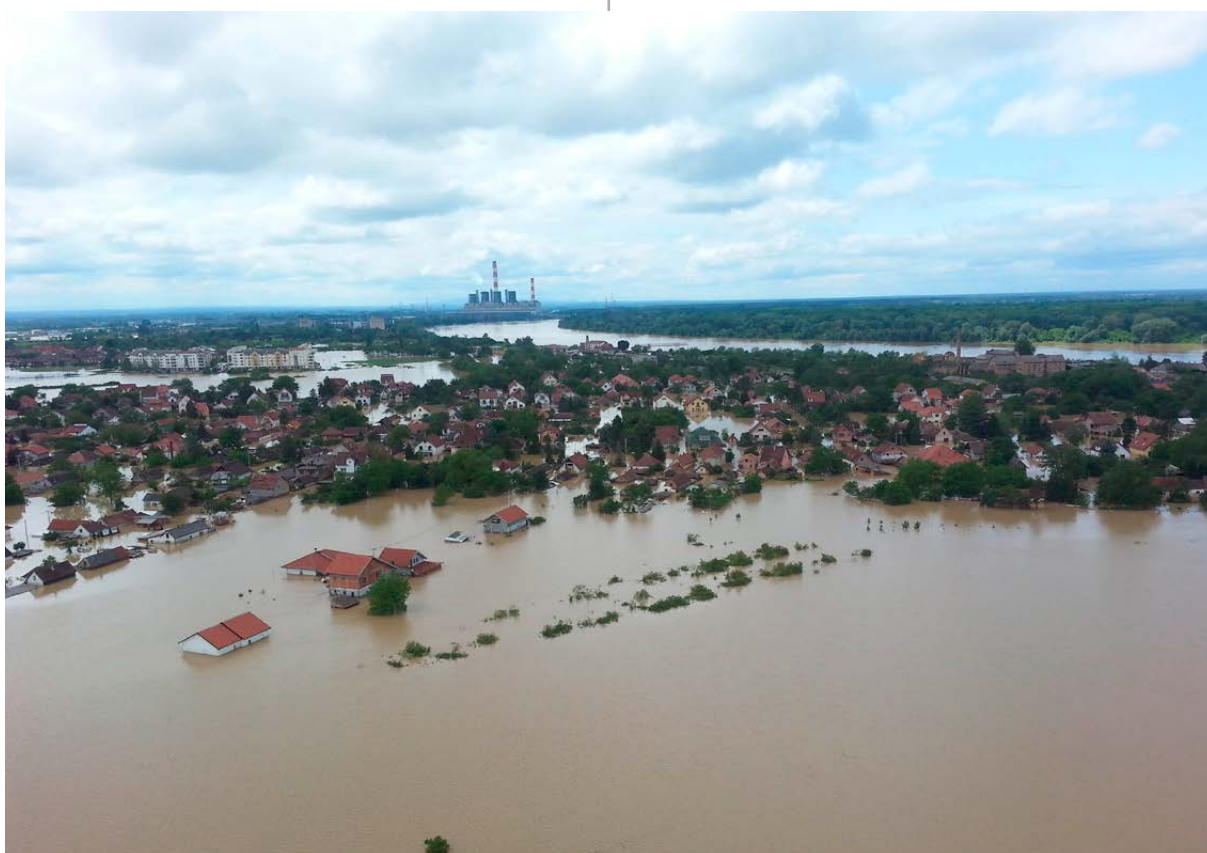

FOTO: FONET

Višedecenijski nemar i nesposobnost političkih elita da upravljaju zemljom ugrozili su tokom majskih poplava živote ljudi i materijalna dobra na velikom području Srbije. Vlada Srbije se pokazala nekompetentnom da rukovodi zemljom u vanrednim situacijama. Štaviše, situaciju je koristila za politički obračun sa opozicijom, a medije je stavila u funkciju vlastite promocije. Pri tome je zanemarila sigurnost građana, a odgovornost za svoju nesposobnost prebacila na druge.

Prema izjavi premijera Aleksandra Vučića, 29. maja 2014. godine, u poplavama su se utopile 24 osobe, četiri osobe se vode kao nestale, a prirodnom smrću umrlo je 26 ljudi sa teritorije osam opština.¹ Procenjena šteta od poplava iznosi milijardu i 532 miliona eura u 24 opštine, ali Vlada Srbije procenjuje da je ta šteta veća za 15 odsto

¹ Izjava 29.maja 2014;http://www.b92.net/info/komentari.php?nav_id=854511.

na nivou cele Srbije.² Ljudski i materijalni gubici bili bi sigurno manji da su vlasti reagovala blagovremeno i adekvatno.

Vlada Srbije, a pre svih premijer Aleksandra Vučića i Srpska napredna stranka (SNS) su reagovali amaterski i konfuzno što je dovelo do panike među ugroženima. Kontrolom medija uz primenu mehanizama zastrašivanja, označavanjem navodnih krivaca (odnosno, neprijatelja “narodnog jedinstva” u odbrani od poplava), organizovanjem dobrovoljaca i naglašenom tendencijom centralističkog upravljanja - sve to je potencijalno dovelo u opasnost sigurnost građana.

Naprednjaci su ponovo demonstrirali nekadašnji model ponašanja, karakterističan za radikale tokom devedesetih. Kontrola medija onemogućila je kritičko pisanje o Vladi. Kritike na društvenim mrežama postale su, dok je trajala vanredna situacija, meta hakera. Najdrastičniji primer zastrašivanja je hapšenje i zadržanje u pritvoru troje građana zbog nagađanja o broja žrtava na Facebook profilima (prvobitno su osuđeni na 30 dana pritvora). Oboreno je nekoliko web portala, poput *Teleprontera*, *Druge strane* i *Peščanika*.

U propagandnom smislu svojevrsan simbol postala je fotografija objavljena na naslovnoj strani *Kurira* na kojoj vojnik u maskirnoj uniformi u naručju drži spašenu devojčicu - što je iskorišćeno i za plakat-bilbord sa porukom „Hoću kući“. Retuširana fotografija asocira na rat, a poruka „hoću kući“ na povratak izbeglica. (Ovu poruku koristio je sredinom devedesetih Helsinški odbor u

višegodišnjoj kampanji za povratak srpskih izbeglica u Hrvatsku.)

Ovom prilikom Helsinški odbor se bavi, pre svega odnosom republičke Vlade i lokalnih samouprava, odnosno njihovim nadležnostima u kritičnim situacijama. Decentralizacija zemlje se u slučaju elementarne katastrofe pokazala kao važno pitanje ljudske sigurnosti, ali i demokratizacije i ljudskih prava u najširem smislu. Nerazrešen odnos u nadležnostima praktično je doveo u pitanje sigurnost građana.

ZLOUPOTREBA MEDIJA

Premijer je poplave iskoristio za vlastitu promociju, ali i za potpunu kontrolu medija. Uređivački koncept provladinih medija (većina medijskog prostora u Srbiji), kreiranje slike o kataklizmi u kojoj ljude spašavaju premijer Aleksandar Vučić i ministar policije Nebojša Stefanović, spinovanje priča o ugroženosti Vlade u vanrednoj situaciji, više je bilo u funkciji medijske kampanje Srpske napredne stranke, nego pravovremenog i objektivnog informisanja građana.

2 Izjava direktora Vladine kancelarije za obnovu Marka Blagojevića 11.jula 2014,na konferenciji za medije u Vladi Srbije.

Panegirici premijeru njegovih najbližih saradnika zbog njegove požrtvovnosti i sposobnosti dominirali su medijima. Tako je funkcionerka SNS

i guvernerka Narodne banke Srbije Jorgovanka Tabaković izjavila da je “zadivljena Vučićevom energijom da mobilise” i da „Vučić posle ove tragedije ima istorijsku šansu damobiliše naciju i promoviše prave vrednosti i da napravi sređenu državu”³.

Za odbranu od bilo kakve kritike korišćena je uobičajena matrica “ko nije sa nama, taj je protiv nas”. “Aktivirana” je stara radikalska kampanja protiv “arhetipskih neprijatelja”, sada protiv Vučićeve vlade - medija i međunarodne zajednice. Izrazito naprednjacima naklonjen, *Informer* objavio je uoči ukidanja vanredne situacije (23. maj) “ekskluzivnu” vest o, navodno paklenom planu tajkuna i opozicionih političara: „Vučića ‘dave’ u poplavi”. *Informer* piše: „Odmah posle ukidanja vanredne situacije i prolaska trodnevne žalosti, opozicija i takozvani nezavisni mediji krenuće sa žestokom kampanjom protiv Aleksandra Vučića i Vlade Srbije. Cilj ove kampanje jeste da se vlast proglasi najvećim krivcem za katastrofalne poplave. Pojedinci u vrhu Demokratske stranke i koalicije okupljene oko nje, ali i neki tajkuni koji odranije imaju problema sa vlašću, poplavu koja je opustošila dobar deo Srbije i odnela najmanje 27 žrtava vide kao idealnu šansu za rušenje rejtinga SNS”⁴.

Posle kritike Dunje Mijatović, predstavnice OEBS za medije, povodom medijske situacije u Srbiji, Vučić je optužio OEBS “da laže” i to u trenutku kad Srbija treba da preuzme predsedavanje tom međunarodnom organizacijom. Takođe je optužio i “neke ambasade” da rade na njegovoj smeni.⁵

3 *NIN*, 22. maj 2014.

4 *Informer*, 27. maj 2014.

5 Premijer Aleksandar Vučić izjavio je, na konferenciji za novinare u Vladi Srbije, da poseduje dokaze da mnogi iz međunarodne zajednice, među kojima i neki ambasadori, vrše pritisak na medije da vode kampanju protiv njega i njegove porodice. http://www.danas.rs/danasrs/politika/vucic_zavera_protiv_mene.56.html?news_id=283118#sthash.PzBbkBl5.dpu

O zoupotrebi medija za širenje panike i ugrožavanje bezbednosti građana, u tome je prednjačila TVPink, svedoči šef Pokrajinskog štaba Goran Ješić: „Nismo mogli da prođemo da napravimo nasip u Rači (Sremska Mitrovica). Ljudi su sekli nožem vreće u Sremskoj Mitrovici. Nismo znali zašto nam ne dozvoljavaju, sve dok na Pinku nismo videli informaciju da smo navodno doneli odluku da ih potopimo”. Prema njegovim rečima, talasa od devet metara, čiji su dolazak najavljivali kontrolisani mediji, nikada nije bio niti će biti. „To može biti samo cunami na moru. Onda shvatite da konfuziju diže predsednik Vlade koji kaže da dolazi drugi talas i imate direktora Srbijavoda Puzovića koji kaže ‘Bog je kriv’”⁶.

ODGOVORNOST VLADE SRBIJE

Vlada Srbije dostavila je Skupštini Srbije je početkom jula *Izveštaj o elementarnoj nepogodi – poplavi koja je zadesila Republiku Srbiju i merama koje su preduzete radi spasavanja stanovništva i odbrane ugroženih mesta od poplava*. U izveštaju, na 312 stranica nema nijedne reči o odgovornosti nadležnih institucija i Vlade u celini za nepreuzimanje preventivnih mera za zaštitu stanovništva od poplava. Nema ni objašnjenja zašto se nije blagovremeno reagovalo na upozorenja Hidrometeorološkog zavoda (HMZ). Iz Izveštaja Hidrometeorološkog zavoda koji je sastavni deo celokupnog Vladinog izveštaja, očigledno je da Vlada nije na vreme proglasila vanrednu situaciju, što bi omogućilo preventivno reagovanje.

Tokom skupštinske rasprave o Izveštaju (3. jul 2014), poslanici vladajućih stranaka ignorisali su pitanja opozicionih poslanika o odgovornosti za razmere štete. Demokratska stranka (DS) ostala je uskraćena za odgovor šta je bio “lanac odgovornosti, lanac obaveza”, šta su bile čije nadležnosti i da li je postojao neki propust. Aleksandra

6 29. maj 2014, izvor: agencije *Fonet*, *Beta*, preuzeto sa sajta www.vojvodina.gov.rs.

Jerkov (DS) rekla je da je “građanima veoma bitno da li je neko u komandnom lancu zakazao, odnosno da li je moglo biti sprečeno ono što se desilo”.⁷ Zoran Živković (Nova stranka) rekao je da izveštaj ne donosi odgovor na pitanje zašto se nije reagovalo na blagovremena upozorenja Hidrometeorološkog zavoda (...) tj. zašto je bilo moguće da se odbrani Šabac, Sremska Mitrovica, Beograd, a nije mogao da bude odbranjen Obrenovac.⁸ Poslanik Nove stranke je i prethodno (29. maja) ostao uskraćen i za odgovor, zašto nije smenjen direktor javnog preduzeća Srbijavode, kao i komandanti opštinskih štabova Obrenovac i Beograd, kada su utvrđeni propusti u odbrani.⁹

Vlada je vanrednu situaciju proglasila 15.maja, iako je Hidrometeorološki zavod još 12. maja

poslao “crveno upozorenje” o opasnosti od poplava, a informacije i rana upozorenja stizala su i ranije. Upozorenje najvišeg stepena (“veoma opasna pojava”) na veliku količinu padavina (“crveni stepen upozorenja”) i jak vetar za 14. i 15. maj objavljena je 12. maja u *Operativnom hidrometeorološkom biltenu*. Upozorenje je poslato i putem SMS poruke i elektronskom poštom. Sve informacije dostavljane su nadležnim državnim organima i odgovornim pojedincima, a pre svega Sektoru za vanredne situacije MUP Republike Srbije i Direkciji za vode Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine.

Prema Zakonu o vanrednim situacijama najveća odgovornost u vanrednim situacijama je na Vladi Srbije i Ministarstvu unutrašnjih poslova. Sofija Mandić, pravnica i analitičarka, ističe da u svim akcijama zaštite i spasavanja rukovodi i koordinira štab za vanredne situacije, kojih u ovom slučaju ima više: republički, pokrajinski i gradski-opštinski. “(...) Premijer i ministar unutrašnjih poslova bili su dužni da planiraju zaštitu stanovništva i usmeravaju mere zaštite kroz rad Vlade i republičkog štaba za vanredne situacije. Osim toga i mnogi lokalni lokalni štabovi nisu

7 RTV, 3. jul 2014, http://www.rtv.rs/sr_lat/politika/opozicija-kritikovala-izvestaj-o-poplavama_500045.html.

8 Blic, 3. jul 2014. <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/478102/Zivkovic-Izvestaj-o-poplavama-je-neozbiljan>.

9 Poslanici Zoran Živković, Anamarija Viček, Đorđe Stojić, Žika Gojković, Miroslav Markićević, Dragan Marković, prof. dr Vladimir Marinković, Milan Krkobabić i Marko Đurišić postavljali su pitanja Vladi Republike Srbije povodom poplava. *Vreme*, <http://www.vreme.com/cms/view.php?id=1201757&print=yes>.

na vreme proglasili vanrednu situaciju na teritoriji svoje opštine (na primer, Obrenovac):¹⁰

Sofija Mandić, takođe upozorava da Vlada nije aktivirala sistem civilne zaštite koji obuhvata i mobilizaciju zdravstveno sposobnih muškaraca od 16 do 60 godina, i žena od 16 do 55 godina. Odazivanje pozivu predstavlja obavezu. Građani se grupišu u jedinice a svaka jedinica ima jasan zadatak od lokalnog štaba i poverenika. Umesto toga premijer je pozvao dobrovoljce, "čime su se neracionalno trošili resursi i vreme, prekršen je zakon, a građani su dovedeni u stanje opšte panike".¹¹

Sednice kriznog štaba (15, 16, 18. i 23. maj), na kojima je praktično govorio samo premijer Vučić, direktno su prenošene. Analitičari konzervativnog sajta Srpska politička misao u tekstu "Arogancija, nekompetentnost, panika"¹² kažu da, "sama pomisao da se prenosi jedan urgentan i operativan sastanak govori da je nosiocu vlasti očigledno više bilo stalo da demonstrira moć i kontrolu – posebno nad ministrima i generalima – nego da se na tom sastanku donesu pravovremena i razborita rešenja". Premijer Vučić je stavio pod svoju kontrolu stručne službe o čemu, osim javnih prenosa sednica kriznog štaba i slikanja premijera na kriznim područjima, ubedljivo svedoči ono što se dešavalo u Šapcu i raspuštanje lokalnog kriznog štaba.

PUČ U ŠAPCU

Vlada Srbije i Srpska napredna stranka zloupotrebili su vanrednu situaciju u Šapcu i pritiscima izdejstvovali ostavku gradonačelnika Miloša Miloševića: najpre, opstrukcijom lokalnog kriznog štaba, i dovođenjem aktivista Srpske napredne

stranke na protest ispred zgrade opštine i konačno, raspuštanjem kriznog štaba usred noći bez ubedljivih argumenata.

Srpska napredna stranka se jedino pokazala veoma uspešnom u organizovanju dobrovoljaca za navodnu odbranu od poplava, kao i komandovanjem dobrovoljcima. Deo dobrovoljaca zloupotrebljen je u političke svrhe, na primer, u slučaju Šapca. Dobrovoljci su se okupljali u Beogradu nakon javnog poziva premijera Aleksandra Vučića da se brani Šabac.

Iako gradonačelnik Šapca Miloš Milošević ima ozbiljno iskustvo u odbrani od poplava, smenjen je sa mesta šefa opštinskog štaba, a nekoliko dana kasnije je podneo i ostavku na mesto gradonačelnika. Njegova smena bila je politička tema i pre poplava.

Vanredna situacija u Šapcu proglašena je već 14. maja, dan pre vanredne situacije na nivou Srbije, a postojeći mehanizam zaštite Šapca pokrenut je, i pre nego što je premijer tražio evakuaciju grada i organizovao dobrovoljce za odbranu Šapca u Beogradu (15. maj). Šabac je 15. maja od Hidrometeorološkog zavoda dobio upozorenje da će vodostaj Save biti 740 centimetara.

Atmosfera u noći između 16. i 17. maja, kada je smenjen šef kriznog štaba, podsećala je na vreme antibirokratske revolucije osamdesetih. Prema svedočenju očevidaca, stanovnika Šapca (s kojima je razgovarao Helsinski odbor) i smenjenog šefa kriznog štaba Miloševića (intervju nedeljniku *Vreme*), u gradu su te noći nastali kaos i konfuzija za šta odgovornost snosi pre svega premijer Vučić.

Vučić je (16. maj) naredio evakuaciju stanovništva Šapca – dao je uputstvo na sednici kriznog štaba. Istovremeno poziva na okupljanje dobrovoljaca da brane Šabac. U Beogradu je organizovan autobuski prevoz koji dobrovoljce (mahom pristalice Srpske napredne stranke) prevoze.

10 Sofija Mandić "Primedbe o odgovornosti", *Peščanik*, 24. maj 2014.

11 Sofija Mandić: "Primedbe o odgovornosti", *Peščanik*, 24. maj 2014.

12 www.nspm.rs.

Istovremeno, opštinske vlasti su već okupile dobrovoljce iz samog Šapca. U Šabac je otišlo 33 autobusa sa oko dve hiljade ljudi. U centru grada se već okupilo nekoliko hiljada Šapčana koji su čekali uputstva šta da rade.¹³

Na sednici skupštine opštine Šabac (18. jun) izabran je novi gradonačelnik, alui ne iz SNS.

SELEKTIVNE OPTUŽBE PROTIV LOKALNIH SAMOUPRAVA

Premijer Srbije optužio je lokalne samouprave da su najodgovornije za neadekvatno reagovanje u zaštiti stanovništva i imovine od poplava. Članovi Vlade, uključujući i premijera, ni dva meseca nakon poplava nisu izašli sa argumentacijom o stvarnoj odgovornosti lokalnih samouprava. Međutim, selektivni pristup je evedintan, jer je sa mesta kriznog štaba smenjen gradonačelnik Šapca, a to isto nije učinjeno u Obrenovcu – gradu čije je stanovništvo pretrpelo najveću štetu. Pri tome, za to odgovornost snosi i beogradska uprava, s obzirom da obrenovačka opština administrativno pripada Beogradu.

Nakon optužbi premijera (upućenih preko medija)¹⁴ na račun opštinskih vlasti, tužilaštva su pokrenula predistražne postupke u vezi sa mogućim propustima i nepravilnostima povodom poplava. Upućen je nalog policijskim upravama za prikupljanje potrebnih obavštenja o eventualnoj krivičnoj odgovornosti onih koji nisu postupali u skladu sa zakonom prilikom poplava,¹⁵ pre svega Obrenovac, Krupanj i Šabac. Direktor policije Milorad Veljović naredio je da se hitno

13 Razgovor Helsinškog odbora sa stanovnicima Šapca.

14 Premijer je najavio u Krupnju, opštini kojom upravlja gradonačelnik Rade Grujić iz Socijalističke partije Srbije da će Tužilaštvo pokrenuti predistražne radnje za odgovornost lokalnih samouprava. Krupanj je tokom poplava bio dugo odsečen i bez adekvatne pomoći Republike.

15 Mediji su ovu vest objavili 29. maj 2014.

formiraju radne grupe i da se postupi po nalogu Tužilaštva.

Odgovornost za nemar u Obrenovcu, svako snosi i gradonačelnik Beograda Siniša Mali. Gradonačelnik Obrenovca Miroslav Čučković (iz Udruženih regiona Srbije) zaštitio je sebe nastupom na TV Pink kada je izjavio da on ništa ne radi bez sistema i da „o svim koracima postoje dokazi, listinzi poziva“, te da su na vezi bili svi „i gradonačelnik Beograda i sektor za vanredne situacije i kompletan državni vrh“.

Jedina ispravna sirena u Obrenovcu (na vatrogasnom domu) uključena je tek 16. maja u 5.20 h ujutro kad je glavna ulica već bila poplavljena i više od pet sati nakon prvog upozorenja da gradu preči poplava. Direktor za korporativne poslove Termoelektrane “Nikola Tesla” Vojin Nestorović obavestio je predsednika opštine Obrenovac 15. maja oko 23 časa da je Kolubara probila nasip i da ide prema Obrenovcu. Oko dva sata nakon oglašavanja sirena u Obrenovcu (prenela agencija *Tanjug*), gradonačelnik Beograda Siniša Mali pozvao je Obrenovčane da ne napuštaju domove i uključio se u program RTVB92 i to i lično rekao. Ovaj poziv gradonačelnika skinut je brzo sa medijskih sajtova kao i sa sajta Skupštine grada. Obrenovčani su dočekali poplavu bez vreća sa peskom, sa dva spasilačka čamca, bez baterijskih lampi.¹⁶

Lokalne samouprave dužne su da obezbede samo lokalne resurse, a to su pesak i ljudi za punjenje džakova. U slučaju Sremske Mitrovice džakove je punilo lokalno stanovništvo¹⁷. Sve ostalo, džakovi, oprema, pumpe, menadžement, sistem upravljanja obezbeđuje štab iz Novog Sada. „Sve vreme smo dalje u kontaktu sa republičkim štabom, i sve je prošlo kako treba bez mnogo improvizacija“, kaže Ješić¹⁸. Dakle, ostaje otvoreno pitanje, zašto su za Šabac koji ima

16 *Vreme*, 29. maj 2014.

17 Izjava šefa pokrajinskog štaba Gorana Ješića.

18 *Vreme*, 29. maj 2014.

50.000 stanovnika, morali da se organizuju dobrovoljci iz Beograda, kad je lokalno stanovništvo već bilo mobilisano.

Vučić se u optužbama poziva na zakon iz 1992. godine, tvrdeći da su za poplave najodgovornija javna preduzeća Srbijavode, Vojvodina vode i Beograd vode, kao i lokalne samouprave.¹⁹ Očigledno da nesređena zakonska regulative i neusaglašenost zakona dovodi do proizvoljnih tumačenja. Recimo, po Zakonu o vodama postoje vode prvog reda koje su u nadležnosti republičkog javnog preduzeća Srbijavode, i vode drugog reda, koje su u nadležnosti lokalne samouprave. Pozivajući se na taj zakon, predsednik Opštine Paraćin Saša Paunović (DS) kaže da je reka Crnica u Paraćinu pod nadležnošću Srbijavoda: "Po ovoj podeli reka Crnica koja je poplavila Paraćin spada u vode prvog reda, za koje su zadužene Srbijavode".²⁰ Paunović je rekao da formalno pravno Srbijavode možemo proglasiti krivim za poplave, a suštinski ne, jer ih država nije spremila za taj posao.²¹

Tendencija Vlade ka centralizaciji očigledna je i u izjavi načelnika Službe za zaštitu i spasavanje MUP. Predrag Marić izjavio je da ove probleme rešava centralizacija: „Možeš da priča neko protiv centralizacije u ovoj zemlji koliko hoćeš, ali je to mehanizam koji rešava stvar. Napravi se jedno preduzeće za gazdovanje vodama, jedno mišljenje imaš, slušaš savet, ako kažu evakuacija, tvoje je da to izvršiš, a ne da slušaš kao u skupštini tri različite strane koje se nadgornjavaju oko toga kako nešto treba da se radi".²²

Većina kanala koji služe za odbranu od poplava zatrpana je smećem. Čišćenje kanala je u nadležnosti Ministarstva za zaštitu životne sredine koje

¹⁹ Blic, 29. maj 2014.

²⁰ Blic, 5. jun 2014, <http://www.blic.rs/Vesti/Srbija/471312/Paunovic-Srbijavode-nisu-u-stanju-da-organizuju-odbranu-od-poplava>.

²¹ Isto.

²² Vreme, 29. maj 2014.

je tokom prethodne dve godine vodila Zorana Mihajlović. Ministarstvo finansija odbilo je 2013. godine da da saglasnost Direkciji za vode za kredit Svetske banke koji bi bio takođe namenjen zaštiti od poplava. Nasip kod Aleksinca nije izdržao u poplavnom talasu u aprilu 2014, jer nikad nije završen, iako postoji projekat koji bi koštao 300 miliona dinara²³.

U poslednje dve godine, obustavljeni su krediti Svetske banke u nekim opštinama koji su bili namenjeni izgradnji odbrambenih sistema od poplava. U opštini Šabac ostalo je nezavršeno 500–700 metara nasipa. Taj projekat finansirala je Svetska banka, ali, prema rečima Gorana Ješića, država nije upravljala projektom kako treba, firma „Por“ nije isplaćena i napustila je gradilište, a ugovor sa Svetskom bankom (premijer) Vučić je raskinuo.²⁴

Direktor brane Stublo–Rovni (reka Jablanica) Miodrag Marković izjavio je, ali mediji nisu preneli, da je brana, zaustavila više od 2,5 miliona kubika vode.²⁵ Otvore na brani, međutim, prirodnim putem zatvorila je bujica. Prema njegovim rečima, da je država 2013. godine dala pare, spustili bi zatvarače i poplave u Valjevu ne bi bilo. Direktor je rekao da su pare tražili prošle godine, dobili ih tek ove, sad idu tenderi. Međutim, na konferenciji za štampu SNS Valjeva šef Pravnog tima SNS Mihailo Milutinović izjavio da se u Valjevu reagovalo kasno, i bez koncepcije, te da je SPS gradonačelnik sedeo i čuvao kancelariju, dok su ministri dolazili u Valjevo. Milutinović je protestovao što se niko nije setio "da uključi ljude i stručnjake iz SNS, koji su bili spremni da ponesu deo odgovornosti, ali ih nisu zvali". Dodao je još da u ovakvim situacijama ne treba da bude politike, a upitan, što se nisu priključili dobrovoljno, odgovorio: "Nisu nas zvali, a nigde se

²³ Izjava direktora direkcije za vode Miodraga Pješčića, *Politika*, 23. april 2013.

²⁴ Prema izjavi Gorana Ješića, 29. maj 2014, izvor: *Fonet*, *Beta*, preuzeto sa sajta www.vojvodina.gov.rs.

²⁵ *Vreme*, 22. maj 2014.

ne ide nepozvan”²⁶ Brana Stublo-Ravni gradi se više od 20 godina, a do sada je uloženo 80 miliona dolara.

Osim toga, firme koje se bave proizvodnjom i skladištenjem opasnih i eksplozivnih materijala i predstavljaju potencijalni rizik, dužne su da plaćaju taksu za Sektor za vanredne situacije. Prema tvrdnjama direktora Sektora za vanredne situacije MUP Srbije Predraga Marića, samo dve firme nisu plaćale taksu, a to su Naftna industrija Srbije (NIS) i skladište gasa u Banatskom Dvoru. Oni su morali da plaćaju godišnje koliko i sve ostale firme (polovinu od deset miliona eura).²⁷ Vlada je pak, anulirala dug NIS koji se pozivao na srpsko-ruski međudržavni sporazum da takav namet nije predviđen.²⁸

Šef vojvođanskog kriznog štaba Goran Ješić kaže da je u Vojvodini tokom poslednje dve godine investirano 80 miliona eura u vodoprivredu. „Osim toga unapred postoje planovi za odbranu od poplava i samo te planove treba otvoriti i pratiti ih. Ukupan budžet vodoprivrede Vojvodine ove godine je 45 miliona, a bio je 2,5 miliona dinara“.²⁹ U izradu kanalske mreže Vojvodina je od 2010. godine uložila „mnogo novca i zato će biti dramtično manja šteta u poljoprivredi ove godine. U Vojvodini osim sela Jamena, poplavljene su samo neke hrastove šume, ali to nije opasno jer hrast voli vodu,“ kaže Ješić.³⁰ Prema njegovim tvrdnjama Vojvodina je „uvek bila 12 do 18 sati ispred nivoa vode, jer imamo vodoprivredne stručnjake koji su možda najbolji u Evropi odmah nakon Holandije“.³¹

Tokom poplava plasirane su spekulacije da Novi Sad ne želi da svoju mobilnu opremu za zaštitu

²⁶ Isto.

²⁷ *Politika*, 23. april 2013.

²⁸ Isto.

²⁹ Izjava Gorana Ješića, 29. maj 2014, izvor: *Fone*, *Beta*, preuzeto sa sajta www.vojvodina.gov.rs.

³⁰ www.rtv.rs, 19. maj 2014.

³¹ Isto.

grada ustupi drugim ugroženim područjima. Mobilna oprema za zaštitu Novog Sada koja je namenjena odbrani grada kad vodostaj Dunava pređe 750 santimetara vredna je 670.000 eura. Vode Vojvodine nabavilo ju je iz kredita Svetske banke. Oprema je, međutim, namenski napravljena za taj nasip i ne može se tehnički nigde drugde postaviti.

OBNOVA POPLAVLJENIH PODRUČJA

Obnavljanje poplavljenih područja nije moguće bez međunarodne pomoći. Solidarnost sa poplavljenim regionom izrazile su EU i sve zemlje članice, ali i Rusija. U Obrenovac za pomoć poplavljenima prvi su stigli Rusi sa tri helikoptera i specijalcima za delovanje u vanrednim situacijama, što je dobilo veliku medijsku pažnju.

Građani Srbije su takođe pokazali visok stepen solidarnosti i samoorganizovanosti u odsustvu bolje koordinacije Vlade i državnih organa generalno.

Na donatrskoj konferenciji za obnovu Srbije i Bosne, koja je održana u Briselu 16. jula, prikupljeno je za Srbiju - 995 miliona eura. Reč je o direktnim donacijama i povoljnim kreditima, dok u pomenutu sumu ne ulaze sredstva Fonda iz solidarnosti Evropske unije za koji Srbija tek treba da aplicira. Na dinarske i devizne račune Vlade Srbije za sanaciju štete uplaćeno je ukupno 3.387.489.810,10 dinara što iznosi oko 29 miliona evra.³²

Vlada Srbije postavila je rok za obnovu kuća oštećenih u poplavi – septembar 2014. Najmanje dva parametara navode na sumnju da će ovaj rok biti poštovan: spora procena štete i odsustvo zakonskih propisa (još uvek su u proceduri), neophodnih za početak obnove. Vlada je osnovala Kancelariju za obnovu i razvoj (22. maj), a

³² Informacija sa sajta Ministarstva finansija, 2. jul 2014. <http://www.mfin.gov.rs/newsitem.php?id=10588>.

potom i Skupštini predložila *lex specialis* o otklanjanju posledica poplava koji bi trebalo da omogući ubranu obnovu zemlje. Zakon je još u skupštinskoj proceduri (17. jul).

Vlada je nastavila da kritikuje opštine, sada zbog procenjivanja štete. Ministarka za državnu upravu i lokalnu samoupravu Kori Udovički vratila je prvu listu procena koju je Vlada dobila, ocenjujući je kao nerealnu.³³ Takođe, direktor Kancelarije za obnovu i razvoj Marko Blagojević upozorio je opštine da ako podatke o proceni štete (imena, adrese, kategorija štete) ne pošalju blagovremeno “neće ući u obračun” za pomoć. Taj rok nije ispunilo 11 opština.³⁴

Parlamentarna opozicija uputila je ozbiljne kritike povodom načina na koji Vlada i skupštinska većina saniraju posledice. Šef poslaničke grupe Demokratske stranke Borko Stefanović ocenio je da se Zakonom o otklanjanju posledica poplava u Srbiji (koji inače ne rešava problem sistemski) samo otežava distribuciju pomoći i da će Kancelarija za pomoć i obnovu samo usporiti obnovu ugroženih područja.³⁵

U pojedinim opštinama, građani protestuju zbog nedovoljno brzog pružanja pomoći. Grupa meštana obrenovačkog naselja “Braće Jugović” blokirala je na sat vremena prugu u mestu Zvečka. Oni su nezadovoljni zbog izostanka

finansijskih sredstava i sporosti u obnovi kuća. Predstavnik građana iz tog naselja Jovan Marjanović rekao je da nisu dobili jednokratnu pomoć od 250.000 dinara (pomoć koju je Vlada Srbije obećala svakom domaćinstvu) i da većina njih nema od čega da živi, pa čak i da nema novac za hranu. Marjanović je naveo da u tom naselju i nema vode za piće i da im nisu jasni nalazi Instituta za zemljište u vezi sa sanacijom i obnovom porušenih kuća. Marjanović je naveo da je lokalna samouprava od 23 zahteva sa prethodnog sastanka ispunila 21, odnosno sve što je u njihovoj moći, ali da je neophodno i da nadležni u Beogradu učine to isto.³⁶

Srpska napredna stranka saopštila je na konferenciji za novinare da je protiv predsednika Opštine Paraćin Saše Paunovića (DS) podignuta krivična prijava, što je Demokratska stranka protumačila kao pritisak na Tužilaštvo i da je reč o još jednom pokušaju SNS da iskoristi poplave za obračun sa političkim protivnicima.³⁷

Regionalna dimenzija problema koji proizilaze od prirodnih i drugih katastrofa ubrzala je potpisivanje Sporazuma o saradnji i zaštiti od prirodnih i drugih katastrofa između Srbije i Hrvatske na nivou ministarstava za unutrašnja pitanja. Sporazum treba da obezbedi novi institucionalni okvir za bolju i koordinisaniju saradnju dve države.

33 “Kad će više te dve nedelje”, Vreme, 17. jul 2014.

34 Izjava Marka Blagojevića, Blic, 16. jul 2014.

35 Prema Tanjugu, 16. jul 2014. <http://www.tanjug.rs/novosti/137586/zustra-rasprava-poslanika-na-sednici-o-zakonu-o-poplavama.htm> Prema Tanjugu, 16. jul 2014. <http://www.tanjug.rs/novosti/137586/zustra-rasprava-poslanika-na-sednici-o-zakonu-o-poplavama.htm>

36 PremaTV B92, 10. jul 2014.

37 Blic, 23. jun 2014.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Tokom poslednje tri godine u Srbiji je značajno unazađena oblast ljudskih prava i sloboda što je eskaliralo tokom vanredne situacije uvedene zbog poplava (15-23. maj 2014) i neposredno nakon nje. Vanredne okolnosti, koje su zahtevale stručnost i pre svega preventivnu reakciju u sprečavanju štete, pokazale su slabosti Vlade Srbije i njen odnos prema ključnim pitanjima dalje demokratizacije zemlje.

Odgovornost lokalnih opštinskih vlasti za neadekvatno reagovanje da se spreče ljudske žrtve i šteta od poplava svede na minimum nije sporna, ali je svakako ispod nivoa odgovornosti republičke Vlade i javnih preduzeća na republičkom nivou.

Vlada Srbije, kao i pojedine opštine, nisu na vreme proglasile vanrednu situaciju, čime su doveli u opasnost živote ljudi i imovinu.

Tokom poplava pokazalo se da je odnos između republičke i lokalnih vlasti fragilan i ispolitizovan, i da u kriznim situacijama dovodi u pitanje bezbednost građana. Koncept decentralizacije zemlje sa stanovišta ljudske bezbednosti pokazao se kao veoma bitan. Neophodno je utvrditi jasne odgovornosti, ali i nadležnosti i mogućnosti opština da u vanrednim situacijama preventivno pravilno i brzo reaguju u zaštiti stanovništva i sprečavanju nesreće.

Politički motivisani događaji u Šapcu tokom vanredne situacije, nepotrebno dovodeenje dobrovoljaca iz Beograda i pritisak na gradsku upravu da podnese ostavku, predstavljaju ozbiljnu pretnju sigurnosti građana u trenutku kada su sve snage morale da budu usmerene na zaštitu lokalnog stanovništva.

Instrumentalizacija medija za promociju premijera i njegove stranke ugrozilo je slobodu izražavanja i dovelo do sukoba sa OEBS i drugim međunarodnim organizacijama, ali i istaknutim političarima EU, pre svega Angela Merkel.

Poplave su samo ilustracija stanja u zemlji i trebale bi biti povod za ozbiljnu raspravu o potrebi da se zemlja na unutrašnjem planu što pre reorganizuje prateći savremene modele decentralizacije i regionalizacije i, shodno tome definiše odgovornost na svim nivoima u vanrednim situacijama, bilo da je reč o poplavama, suši, požarima i sl.

Neadekvatan odgovor Vlade na vanrednu situaciju je, međutim, doveo do solidarnosti među građanima, kako na nacionalnom, tako i na regionalnom nivou. Slična situacija bila je i u Bosni i Hrvatskoj.

Problem poplava je regionalni problem, pa je za regulisanje rečnih tokova neophodna i regionalna saradnja. EU treba što pre da to nametne kao obavezni regionalni projekat, s obzirom da su poplave stalna pojava.